

Economisch - Statistische Berichten

50e JAARGANG - 17 FEBRUARI 1965 - No. 2478

De Rijksdienst voor het Nationale Plan (in de toekomst Rijksplanologische Dienst) zoekt voor de leiding van enige nieuwgevormde dienstonderdelen

ACADEMICI

(b.i., c.i., of drs. economie)

die in het kader van de ruimtelijke ordening van ons land belast zullen worden met het maken van planstudies en het opbouwen en onderhouden van contacten in de Stedebouwkundige Sfeer en de sectoren Waterstaat, Verkeer en Vervoer.

Naast vakbekwaamheid worden gevraagd brede wetenschappelijke en maatschappelijke belangstelling, initiatief en visie.

Geboden wordt een boeiende, veelzijdige, zelfstandige werkking.

Salarisgrenzen f. 1.224,— tot f. 1.905,— per maand, exclusief 5,3 pCt. huurcompensatie en 4 pCt. vakantie-uitkering. A.O.W.-premie komt voor rekening van het Rijk.

Telefonische inlichtingen over deze functies onder no. (070) 18 42 25.

Schriftelijke sollicitaties onder no. 5-0320/7188 (in linkerbovenhoek brief en env.) zenden aan de Rijks Psychologische Dienst, Bureau Personeelsvoorziening van de Rijksoverheid, Prins Mauritslaan 1, 's-Gravenhage.

pensioen-
regelingen
risico-
herverzekering
van
pensioenfondsen

EN

EERSTE NEDERLANDSCHE

BUREAU VOOR COLLECTIEVE CONTRACTEN
JOHAN DE WITLAAN 50 'S-GRAVENHAGE
POSTADRES: POSTBUS 5 TEL. (070) 5143 51

Samsom: een naam op de achtergrond

De achtergrond waarvan? Misschien van een geslaagde carrière. Geslaagd mede dank zij de kennis verkregen uit Samsom-uitgaven. Bedrijfs-economische uitgaven op hoog niveau. Uitgaven die dagelijks geraadpleegd worden door top-functionarissen. Hoekstenen van uw carrière!

N. Samsom nv uitgever
Alphen a/d Rijn; tel. (01720) 26 01

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van de
Stichting Het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.
Telefoon redactie: (010) 25 29 39. Administratie: (010) 23 80 40. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zonen, Rotterdam, Banque de Commerce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening 260.34.

Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Prieeldreef 1, Dilbeek.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.

Abonnementsprijs: franco per post voor Nederland f. 36,50 (studenten f. 25) per jaar.

Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van een kalenderjaar.

Losse exemplaren van dit nummer f. 1,25.

Advertenties: Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij H.A.M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam, tel. (010) 26 02 60, toestel 908.

Advertentie-tarief: f. 0,36 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f. 0,72 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.

COMMISSIE VAN REDACTIE: L. H. Klaassen; H. W. Lambers;
P. J. Montagne; J. Tinbergen; A. de Wit.
Redacteur-Secretaris: A. de Wit.
Adjunct Redacteur-Secretaris: M. Hart.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens
de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

Waar werken de economen, juristen en ingenieurs?

In een volksenquête zou voor de vraag „Waar werken de academici?” vermoedelijk een hoge score worden genoteerd voor het aantal van hen, die het niet weten ¹⁾. Daarentegen zou de vraag „Waar werken de doctorandi of — ter tegemoetkoming aan het volksbegrip — doctorandussen?” waarschijnlijk nogal wat minder agnostici opleveren. Een aanmerkelijk aantal zou de „doctorandussen” verwijzen naar de overheidsdienst, waarbij een vrij grote associatie zou kunnen worden berekend tussen de begrippen „doctorandussen” en economen. Zij, die met een nimmer aflatende ijver arbeiden aan de verbreiding van deze leer, zouden dit zeker als een succes mogen opvatten.

Wellicht is het typerend voor een doctorandus „droge” statistieken erbij te nemen en wel om te laten zien dat in 1960 de 913 economen in overheidsdienst verre overtroffen werden door o.m. de 3.425 juristen en de 3.821 ingenieurs. Zelfs in de P.B.O. kwamen de 53 economen (ca. 1 pCt. van alle economen) in aantal duidelijk na de 86 juristen. Versterking van de economen met sociologen, psychologen e.d. heft de minderheidspositie niet op, ook niet wanneer er rekening mede wordt gehouden dat een (gering) gedeelte van de juristen de titel van doctorandus voert. Kwantitatief gezien is het daarom eigenlijk teveel eer voor „de doctorandus” om als de representant van de academisch gevormde „overheidsbureaucraat” te worden uitverkoren. Ook procentueel was het getal van 31,8 voor juristen meer dan het dubbele van — en dat van 12 voor technische ingenieurs vrijwel gelijk aan — het cijfer 14,4 voor economen ²⁾. Overigens behoeft een overheidsfunctie niet iets minderwaardigs te zijn.

Toch was er wel iets bijzonders aan de hand met de economen. Zij vormden namelijk uit een oogpunt van arbeidsterreinspreiding de meest gemeleerde groep van academici. De sectoren nijverheid (24,1 pCt.), handel (12,8 pCt.), bank- en verzekeringswezen (9,2 pCt.), vervoer, enz. (5,1 pCt.) en dienstverlening (48 pCt.) profiteerden alle in een niet onbetekenende mate van deze lieden. Daarentegen was er een sterke concentratie, nl. van ruim 90 pCt., in de sector dienstverlening bij hen, die academisch gevormd werden in de godgeleerdheid, de letteren, de geneeskunde, de sociale aardrijkskunde, de geschiedenis en de psychologie. Bij de sociologen was dat 84 pCt.

Evenals de economen hadden de juristen en ingenieurs een grotere spreiding. Van de juristen werkte het grootste percentage in overheidsdienst. Daarna kwamen de zakelijke diensten (vooral van advocatenkantoren en notariaten) met 28 pCt. Als derde sector volgde het bank- en verzekeringswezen, waarin met bijna 1.200 (bankwezen: 572) het aantal economen van 408 (bankwezen: 272) aanzienlijk werd overtroffen.

Voor de ingenieurs in de technische wetenschappen

Economen, juristen en ingenieurs, naar de aard van het bedrijf waarin zij werkzaam zijn, per 100 van de studierichting, 1960 a)

	Econ. wetensch.	Rechtsgeleerdh.	Techn. wetensch.	Landkunde
Landbouw, incl. visserij	0,3	0,2	0,1	6,8
Nijverheid	24,1	8,0	45,9	13,5
Handel	12,8	4,1	3,3	5,0
Bank- en verzek. wezen	9,2	12,5	0,4	0,5
Vervoer, opslag, communicat. bedrijven	5,1	2,7	3,7	0,2
Dienstverlening	48,0	72,3	46,6	73,7
Bedrijf niet bekend	0,4	0,2	0,1	0,2
Totaal	100	100	100	100
Totaal absoluut	4.421	9.477	10.580	1.813
<i>Enkele bedrijfsklassen</i>				
Bouwnijverh. en aanv. bedr. Voedings- en genotmiddelen-nijverheid	0,8	0,3	5,0	4,9
Chemische nijverheid	3,7	1,1	2,0	4,8
Petroleum- en steenkoolfabr. Metaalnijverheid e.d.	2,4	0,9	5,0	1,8
w.o. elektro-techn. ind.	0,5	0,2	3,1	0,2
Overheidsdiensten b)	8,0	2,1	20,9	0,6
Hoger onderwijs	3,3	0,8	10,8	0,2
Overig onderwijs	14,4	31,8	12,0	24,0
Zakelijke dienstverlening c)	2,9	2,5	4,9	6,9
Overige dienstverlening	3,8	2,2	6,1	12,6
Totaal	16,4	27,6	17,2	3,8
Totaal absoluut	9,4	7,4	6,1	26,1

a) Exclus. tijdel. militairen. b) N.e.g.; publiekrechtelijke organen. c) W.o. research- en andere wetenschappelijke instituten.

Opn.: Voor nadere toelichting raadplege men de C.B.S.-publicatie.

waren de getallen in de sectoren dienstverlening en nijverheid hoog en vrijwel even groot (resp. 46,6 en 45,9 pCt.). In de nijverheid stond de metaalnijverheid met 20,9 pCt., en daarvan de elektrotechnische industrie 10,8 pCt., ver bovenaan.

Voor de landbouwkundige ingenieurs werden verrassend lage cijfers voor de landbouw (6,8 pCt.), en hoge voor de overheidsdienst (24 pCt.) geregistreerd ¹⁾. Van de 474 sociologen was 23 pCt. werkzaam bij het onderwijs, 21 pCt. in overheidsdienst en 28 pCt. in „overige dienstverlening”.

Tot slot zij nog opgemerkt dat de procentuele gemiddelden van de academici van 5,9 en 10,6 in resp. het hoger en overig onderwijs de respectieve percentages voor economen (2,9 en 3,8), juristen (2,5 en 2,2) en technische ingenieurs (4,9 en 6,1) belangrijk overtroffen. In de exacte wetenschappen waren vooral de wiskunde en natuurwetenschappen onderwijsleveranciers met resp. 21,9 en 26,2 pCt. van het aantal afgestudeerden. M. H.

¹⁾ Een summier antwoord is te vinden in „E.-S.B.” van 10 februari jl. Uitvoerig is dit geschied in de C.B.S.-publicatie „Academisch gevormden” (deel 9 van de serie 13e algemene volkstelling, 31 mei 1960).

²⁾ Deze percentages betreffen een wat beperkter overheidsbegrip, o.m. excl. openbare nutsbedrijven (met 0,7 pCt. van de economen, doch 3 pCt. van de ingenieurs) en onderwijs (zie ook de tabel).

INHOUD

Waar werken de economen, juristen en ingenieurs?	Blz. 159	lijkheid?, door Drs. H. A. A. Kok	Blz. 162
Omslag houdt de geesten bezig, door Jhr. Mr. G. O. J. van Tets	160	Waar moeten bejaardenhuizen staan?, door Drs. A. Oostindie	171
Harmonisatie der Omzetbelasting, door Mr. O. Leyendekkers	163	Ingezonden stuk:	
De exportpolitiek van de Japanse overheid na 1945 (I), door B. Hooghiemstra	166	Europese barometer op storm, door Drs. A. J. van Oosten met een naschrift van Drs. E. H. van der Beugel	168
Notities:		Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. C. D. Jongman	173
Fusies: modeverschijnsel of economische wense-		Mededelingen voor economen	174

Op de jongste jaarvergadering van de Vereniging voor de Staathuishoudkunde is uitvoerig gediscussieerd over de financiering van de pensioenvoorziening in de particuliere sector. Hier vond men tegenover elkaar de voorstanders van het zuivere omslagstelsel en degenen die menen dat door een juiste dosering van omslag en fondsvorming een optimaal resultaat kan worden bereikt. De voornaamste redenen om niet op volledige omslag over te gaan zijn: 1. verlies aan nationale besparingen, hetgeen nadelig zou zijn voor de economische groei; 2. verlies aan vrijheid van handelen. Het verlies aan besparingen wordt veelal onderschat, doordat daarin niet de gevolgen worden betrokken van de beoogde verhoging van het pensioenniveau tot het ideale peil. Dit laatste betekent hogere lasten voor de onderneming en ontsparing van bestaande fondsen, welke middelen vloeien naar de gepensioneerden, die, zoals bekend, een hoge consumptiequote hebben. Daarnaast zijn er psychologische neveneffecten te verwachten. Deze opofferingen zijn onnodig, omdat ook onder een gemengd stelsel bij de gemiddeld te verwachten inflatie bevredigende resultaten te bereiken zijn.

Omslag houdt de geesten bezig

Aan het slot van de besprekingen over de pensioenvoorziening in de particuliere sector tijdens de jongste vergadering van de Vereniging voor de Staathuishoudkunde concludeerde de voorzitter dat wel duidelijk was geworden dat onder de economen een sterke stroming is waar te nemen die zich tot financiering van deze voorzieningen op omslagbasis aangetrokken voelt. Prof. Bosman heeft in een eerdere discussie eens gezegd, dat economen zo dikwijls worden geconfronteerd met complexe problemen met vele variabelen, dat zij geneigd zijn het omslagstelsel te omhelzen omdat het in wezen zo eenvoudig lijkt en omdat het het probleem van een adequate pensioenvoorziening in een inflatoire tijd op deze eenvoudige wijze lijkt op te lossen, terwijl men juist bij kapitaaldekking verward raakt in het volgen van de kapitaalstromen die door deze fondsvorming ontstaan.

Toch is het opvallend dat deze of andere diepgewortelde emoties de voorstanders van omslag ertoe leiden zulke absolute uitspraken te doen inzake de voor- en nadelen van resp. omslag en fondsvorming. Ook in de genoemde vergadering was het opvallend dat vele buitenstaanders die de zaak theoretisch benaderden, ongenueanceerd voor omslag kozen, geen zwakheid van het stelsel wilden zien, geen goed woord over fondsvorming konden verdragen, terwijl de deskundigen zich op een tussenstandpunt stelden en — zij het op verschillende wijzen — betoogden dat een optimale oplossing moest worden gezocht in het vinden van de juiste dosering van omslag en fondsvorming. Daarbij bleek wel dat de charme van de eenvoud van een omslagstelsel schijn is.

De problemen van een bevredigende pensioenvoorziening verplaatsen zich maar verdwijnen niet. Ongetwijfeld is het juist, dat de aantrekkelijke kanten van omslag het meest tot hun recht komen bij een sterke inflatie. Vandaar dat er ook niemand meer is die aan omslag niet een zeer belangrijke plaats in het geheel van de pensioenvoorziening zou willen toekennen. De vraag waar het in de praktijk op aan komt is echter: welke

mate van omslag en fondsvorming naast elkaar zal moeten worden toegepast om een optimaal resultaat te verkrijgen bij de redelijkerwijze te verwachten mate van inflatie op lange termijn in de toekomst. Het is, zoals Prof. Campagne in 1962 zei aan het slot van de Verzekeringsdag, niet een kwestie van of ... of, maar van en ... en. Daardoor beperkt de discussie zich eigenlijk tot een veel kleiner terrein dan vooral de fervente voorstanders van omslag gemeenlijk willen doen voorkomen.

Objectief gezien, zouden de voorstanders van omslag zich moeten beperken tot deze vraagstelling: bij fondsvorming ontstaat een wedloop tussen de mate van inflatie en de daartegen in stelling gebrachte afweermiddelen (een wedloop die volgens deskundigen bij de redelijkerwijze te verwachten toekomstige inflatie wel degelijk zou kunnen worden gewonnen), doch de onzekerheid blijft bestaan of de inflatie in de toekomst niet een omvang zou kunnen aannemen die nog groter is dan thans wordt voorzien, waardoor men toch nog in moeilijkheden zou geraken.

Omslag heeft daarentegen het voordeel met de inflatie als zodanig geen moeilijkheden te hebben en bovendien terstond pensioenen te kunnen verstrekken aan de bejaarden van nu en niet slechts voor de thans actieven in de toekomst. Bij omslag kan men ook wel spreken van een wedloop, nl. met demografische ontwikkelingen (men denke hier niet alleen aan sterfte maar met name ook aan de toekomstige ontwikkeling der geboorten) en het conjunctuurverloop, maar hierover zijn wij, de voorstanders van omslag, niet veront-rust, zodat wij de vraag stellen waarom men niet de gehele pensioenvoorziening op omslagbasis zou stellen, m.a.w. wat er dan toch voor reden is om een gedeeltelijke dosering van fondsvorming te blijven toepassen.

Wanneer men de zaak zo stelt, blijft men binnen het kader van de realiteiten van het ogenblik, nl. een bestaande A.O.W. op zuivere omslagbasis en een aanvullende pensioenvoorziening in de particuliere sector.

Wanneer men er dan tevens van uitgaat dat het sociale belang van met name waarde vaste pensioenen zo groot is, dat men er, als dat nodig mocht zijn, belangrijke andere belangen voor zou mogen opofferen, rijst allereerst de vraag wat die andere belangen dan zijn en ten tweede of het inderdaad nodig is ze voor het bereiken van het doel op te offeren.

Er zijn twee voorname redenen waarom een zekere mate van fondsvorming gewenst blijft en men voorzichtig moet zijn met het invoeren van de totale omslag:

1. het verminderen van de spaarquote, d.w.z. verlies van een stuk nationale besparingen en derhalve van een stuk groei van de nationale economie;

2. verlies van een stuk vrijheid van handelen voor het bedrijfsleven.

Er zijn ook andere redenen, gelegen in de zwakke punten van het omslagstelsel als zodanig, met name in de demografische sfeer in verband met de sterke verandering in ongunstige zin van de verhouding tussen actieven en niet-actieven omstreeks het jaar 2000, alsmede bezwaren tegen het brengen van de particuliere pensioenvoorziening in de publiekrechtelijke en dus politieke sfeer; in dit kader wordt hierop niet verder ingegaan.

Naar dezerzijdse opvatting is bij een juiste dosering van omslag en fondsvorming het opofferen van bovengenoemde twee punten beslist niet nodig, mits men maar bij de pensioenvoorziening in de particuliere sfeer komt tot een juiste inbouw van omslagelementen in de pensioenfinanciering, een juiste moderne en flexibele beleggingspolitiek van de pensioenfondsen, c.q. dat gedeelte van de portefeuilles der levensverzekeringmaatschappijen dat betrekking heeft op de collectieve contracten, en een juiste daarop afgestemde financiering van de onderneming voor wier werknemers de pensioenvoorziening in het leven is geroepen. Ook dit wordt hier niet verder uitgewerkt, terwijl over de kwestie van het opofferen van vrijheid van handelen slechts wordt geconstateerd dat dit de een meer zal aanspreken dan de ander, hoewel velen zich niet lijken te realiseren hoezeer een gecentraliseerde pensioenvoorziening, die in een land als Nederland dan toch het beste op nationale basis zal kunnen geschieden, zal moeten doorwerken (althans bij een werkelijk goede, dus eindloonregeling) op het salarisbeleid van de onderneming, alsmede op de ondernemingsfinanciering en welke vergaande repercussies zulks zou hebben.

Het eerste punt echter, dat van de invloed op de besparingen, is er een dat uit de aard der zaak in het bijzonder de economen pleegt bezig te houden en dat door zijn directe invloed op de groei van de nationale economie en daarmee op de economische plaats van Nederland in de wereld, hen ook allen wel aanspreekt. De wenselijkheid van het handhaven van een hoge spaarquote in ons land is dan ook herhaaldelijk van gezaghebbende zijde naar voren gebracht. Hier zij kortheidshalve slechts verwezen naar de recente uitspraak van Prof. Dr. W. Drees Jr. dat de behoefte aan besparingen in Nederland pleegt te worden onderschat en dat de groei-problematiek en de permanente behoefte aan hoge besparingen nog steeds worden veronachtzaamd¹⁾. In dit verband vielen in de preadviezen en de discussie bij de Vereniging voor de Staatshuishoudkunde drie dingen op.

¹⁾ Zie „Maatschappij-Belangen”, 1964, no. 11, blz. 539.

In de eerste plaats dat, terwijl men in het algemeen nogal eens zorgelijke geluiden hoort over het handhaven van een voldoende niveau van besparingen, nu ondanks het feit dat men het erover eens lijkt te zijn dat het effect van een volledig overgaan op omslag ongunstig zou zijn voor het besparingsniveau, hier zo gemakkelijk overheen werd gestapt. Eén der preadviseurs berekende het effect op 1,4 pCt. van het nationaal inkomen ofwel 7 pCt. van de spaarquote, terwijl Prof. Bosman in 1962 uitkwam op omstreeks 3 pCt. ofwel 15 pCt. van de spaarquote. Desgevraagd antwoordde ook een der preadviseurs dat hij van een dergelijk derven van besparingen bepaald niet schrok.

In de tweede plaats bleek uit een der preadviezen en de discussie, dat het initieel verlies aan spaarquote tot de hierbovengenoemde cijfers werd beperkt door compenserende invloeden. Maar een groot deel van deze compenserende invloeden was gelegen in hogere besparingen bij de overheid. Een dergelijke compensatie is dus een geringe troost voor diegenen die menen dat juist de overheidsbesparingen in Nederland in de afgelopen jaren nogal rijkelijk zijn toegenomen ten opzichte van die in de particuliere sector. In het kader van de structurele budgetpolitiek wijst een en ander bovendien eerder in de richting van belastingverhoging of geen belastingverlaging, iets waarmee men in Nederland toch ook wel enigszins in de knoop zou komen. Ook bewegen de varianten waarbinnen in het kader van een dergelijke politiek ruimte voor manoeuvres mogelijk is, zich binnen zodanig nauwe grenzen, dat zelfs de eerdergenoemde 1,4 pCt. moeilijk kan worden verwaarloosd.

Het hoofdbezwaar tegen de hierbovengenoemde berekeningen lijkt echter gelegen te zijn in de onderstellingen die aan deze berekeningen ten grondslag liggen. Ondersteld wordt namelijk: ten eerste dat geen ontsparingen zullen optreden en ten tweede dat men voor de vergelijking moet uitgaan van een zelfde pensioenniveau. Deze onderstellingen zijn natuurlijk juist en nodig voor de berekeningen zelf, ten einde te voorkomen dat men appels met peren gaat vergelijken. Maar nadat men tot het resultaat, de 7 pCt. dan wel de 15 pCt. daling van de spaarquote is gekomen, dient men verder te gaan en zich te realiseren wat er zal gebeuren in de praktijk.

Men onderstelde een zelfde pensioenniveau. Hierbij rijst onmiddellijk de vraag: welk pensioenniveau? Wanneer men dan de voorstanders van omslag goed heeft beluisterd, dan zal duidelijk zijn dat bedoeld is te komen tot een pensioenniveau van 70 pct. van het eindloon welvaartvast. Dit immers is de doelstelling die nagestreefd moet worden en waarvoor men zich warm maakt en die huns inziens alleen via omslag is te bereiken. De reden dat men zich warm maakt is immers dat het pensioenniveau bij het bedrijfsleven in het algemeen op dit moment nog onbevredigend is, en zulks is ook dezerzijds herhaaldelijk betoogd. Er is dan ook geen sprake van dat men zal zeggen: „Wij gaan over op omslag omdat wij dat systeem prefereren en laten wij dus nu de pensioenen van het niveau dat thans bestaat, voortaan in omslag gaan betalen”. Neen, de bedoeling en ook de grote charme van omslag is (zie de A.O.W.) dat men de pensioenen die thans betaald worden, op die manier terstond op het gewenste hogere en betere niveau kan brengen. Het gevolg is dan echter

dat bij alle ondernemingen die nu pensioenen betalen van onvoldoende niveau — en dat is ten opzichte van het hierbovenvermelde criterium de grote meerderheid, zo niet alle werkgevers behalve de overheid — geen vermindering ontstaat van lopende kosten, maar een verhoging van kosten, en dus niet een overheveling van middelen naar compenserende invloeden zoals belastingen, ondernemingsbesparingen en aandeelhouders of werknemers met een zekere spaarquote, maar rechtstreeks naar de groep der gepensioneerden, dus naar een groep met een maximale consumptiequote.

Ook een der voor omslag pleitende poadviseurs raamt de kosten van een volledige regeling in omslag op 21 pCt. van de loonsom en hij heeft dan kennelijk een sterk genivelleerd pensioen op het oog. Dit betekent op zichzelf al dat alleen de werkgever die nu meer betaalt, daardoor lopende kosten uitspaart. Dit zullen wel niet veel meer werkgevers zijn dan de over-

heid en een enkel groot concern. Een groot aantal ondernemingen die thans een adequaat eindloonsysteem hebben en de facto waardevastheid, zullen in feite omstreks dezelfde lasten hebben. Zij storten dan echter deze bedragen niet in een fonds, maar in de consumptiequote der gepensioneerden (niet van henzelf maar van andere werkgevers) voor het bekende loffelijke doel de achtergeraakte gepensioneerden van nu op te trekken. Alle overigen en het merendeel der ondernemingen die thans nog pensioenen verzekeren op basis van het gemiddelde loonsysteem, en aan het waardevastheids criterium, laat staan aan het welvaartsvastheids criterium, niet of slechts gedeeltelijk tegemoetkomen, komen onmiddellijk voor hogere lasten te staan.

Lijkt het nu waarschijnlijk dat deze ondernemingen daarnaast de bestaande pensioenfondsen in leven zullen houden, fondsen waar de bestaansgrond en het le-

Fusies: modeverschijnsel of economische wenselijkheid?

Het achter ons liggende jaar heeft een ware hausse-periode in fusies te zien gegeven. Onwillekeurig vraagt men zich daarbij af waaraan deze ontwikkeling te danken is en welke voor- en nadelen eraan verbonden zijn.

Vanuit de theoretische economie heeft men de fusievorming veelal aangemoedigd op grond van het feit, dat door deze (sprongsgewijze) bedrijfsvergroting de kostprijs per eenheid zou dalen waardoor het rendement der ondernemingen zou stijgen, resp. de prijzen zouden kunnen dalen. Hierbij werd dan gedacht aan voordelen welke te behalen zouden zijn met gezamenlijke in- en verkoop, research en marketing. Voorts aan gezamenlijk te ondernemen investeringen, reorganisatie der werkzaamheden, verhoging der bezettingsgraad, het wegvallen der omzetbelasting bij interne leveranties enz.

In de praktijk blijkt echter, dat men deze factoren meer van secundair belang acht en aan het behoud of zo mogelijk de vergroting van het (E.E.G.)marktaandeel een grotere waarde toekent. Met andere woorden, men ziet het marktaandeel als oorzaak en de meer technisch-economisch te behalen voordelen — zoals boven vermeld — als prettige gevolgen der fusie.

Overigens realiseren zich deze voordelen niet zo snel als men bij het aangaan der fusie doorgaans denkt. De kinderziekten, de periode van planning tot realisatie, duren vaak enkele jaren. Van de kinderziekten zouden we willen noemen: coördinatie der arbeidsvoorwaarden, coördinatie der boekhouding, reorganisatie der werkzaamheden, verdeling van het produktiepakket over de diverse machines (te bepalen via lineaire programmering), bij het laten vallen van bepaalde merken: de merkengebondenheid der consument (te bepalen via enquêtes), moeilijkheden in het menselijk vlak i.v.m. personeelsmutaties, fiscale

problemen enz. Dit zijn echter „short-run“-problemen. De fusie mikt evenwel op de „long-run“ via een (internationale) marktaandeelpolitiek.

Alvorens tot een fusie te besluiten. (of althans in het beginstadium van de fusie) dient men daarom een grondig kwantitatief onderzoek in te (laten) stellen naar de groei en ontwikkeling van de bedrijfstak in Nederland en de overige E.E.G.-landen. Tegen deze macro-economische achtergrond dient men de ontwikkeling van het eigen marktaandeel te bezien. Bij een eventuele prognose of doelstelling ten aanzien van het toekomstig marktaandeel dient men de bedrijfsomvang der grote E.E.G.-concurrenten te kennen alsmede de kracht en efficiency van hun verkooporganisaties in de diverse markten.

Ten aanzien van de binnenlandse markt verdient het aanbeveling om na te gaan in hoeverre de import (meer dan) evenredig is toegenomen in vergelijking tot de afgenomen invoerrechten om op grond hiervan de toekomstige importen te schatten. Indien en voor zover er andere factoren meespelen kan een multipale correlatierekening hier uitkomst bieden.

Hoewel in de praktijk van het Nederlandse bedrijfsleven is gebleken, dat bij fusies doorgaans de voordelen de nadelen ruimschoots overtreffen, mag men hieruit niet zonder meer afleiden, dat een fusie in de concurrentiestrijd steeds het beste alternatief zou zijn.

Te vaak wordt de fusie als een bruikbaar modeverschijnsel beschouwd zonder dat men zich terdege en vooral tijdig bewust is van de consequenties die eraan verbonden zijn. Een van tevoren objectief en deskundig ingesteld kwantitatief onderzoek kan vele moeilijkheden en kinderziekten die zich bij fusies plegen voor te doen voorkómen of beperken.

Nederlandsch Economisch Instituut.

Drs. H. A. A. KOK.

ven uit is verdwenen, fondsen die bovendien veel moeilijker aspecten gaan bieden uit beleggingsoogpunt? Het lijkt zeker dat deze ondernemingen zullen besluiten tot het min of meer geleidelijk liquideren van deze bestaande fondsen, om op deze manier hun jaarlijkse lasten voor de pensioenvoorziening als zodanig voorlopig gelijk te houden, zo niet te verlichten. Naast het derven van nieuwe besparingen dat hierboven is genoemd, zal men dan rekening moeten houden met de ontsparringen van de bestaande fondsen, waarvan de omvang volgens een schatting ontleend aan de Maandstatistiek van het Financieuzen van augustus 1964 op omstreeks f. 22½ mrd. moet worden gesteld ²⁾.

Daarnaast moet nog rekening worden gehouden met de psychologische neveneffecten van een en ander op de vrijwillige besparingen. Terwijl men, in tegenstelling tot hetgeen door sommigen werd verwacht, na de invoering van de A.O.W. de besparingen eerder zag toenemen dan afnemen, omdat men zich ging realiseren van het A.O.W.-bedrag niet te kunnen bestaan, lijkt het heel goed mogelijk dat de neiging tot sparen bij een voorziening van 70 pCt. welvaartvast zal afnemen. Onder die omstandigheden is sparen voor de oudedag althans overbodig geworden. Hiarmede wil uiteraard niet gezegd zijn dat men daarom de ideale pensioen-

2) Beleggingen van 225 pensioenfondsen ultimo 1962		f. 14.099 mln.
2x toename 1961/62 ad f. 1.479 mln.	=	„ 2.958 „
45 pCt. (collectief gedeelte) beleggingen van levensverzekeringmaatschappijen ad f. 10.586 mln.	=	„ 4.763 „
2x 45 pCt. van toename 1961/62 ad f. 897 mln.	=	„ 807 „
Totaal		f. 22.627 mln.

voorziening niet zou moeten nastreven; integendeel! Wel echter dat men zich moet realiseren dat overgang naar volledige omslag een veel groter verlies aan besparingen zal opleveren dan van de zijde van de voorstanders van het volledig omslagstelsel wordt berekend. De dezerzijdse daaraan te verbinden conclusie is: laten wij het dan ook niet doen, want het is niet nodig. Bij een juiste dosering van fondsvorming in het geheel kan wel degelijk een bevredigend resultaat worden bereikt zonder deze opoffering in nationale groei, die men bepaald niet moet onderschatten.

De vrees, door voorstanders van 100 pCt. omslag geuit, voor een teveel aan besparingen (die situatie kan in principe bestaan en heeft in het verleden ook wel eens bestaan), lijkt niet gerechtvaardigd, want het zal altijd een gemakkelijke, immers prettige, politiek kunnen zijn, daaraan tegemoet te komen. Een vermindering van de dosering aan fondsvorming is technisch niet zo moeilijk en derhalve een gemakkelijk te hanteren wapen. Het herstellen van de situatie die ontstaan is wanneer blijkt dat de dosering aan fondsvorming te laag is geweest, is daarentegen een pijnlijke en moeilijk door te voeren zaak die nogal eens op belastingverhoging zal neerkomen. Nederland staat onder de groeiers in Europa toch al niet zo sterk door zijn geringe arbeidsinzet (veel kinderen, veel bejaarden en weinig werkende gehuwde vrouwen). In groeipercentage van het bruto nationaal produkt lag van de 12 voornaamste Europese landen in de periode 1960-1963 alleen Engeland lager. In de langere periode 1950-1962 alleen Engeland, Zweden en België. Er zitten derhalve aan deze gehele kwestie toch wel wat meer facetten vast dan men op het eerste gezicht geneigd zou zijn te denken.

Rotterdam.

G. O. J. VAN TETS.

Harmonisatie der Omzetbelasting

Nadeel voor Nederland en geen belang voor de E.E.G.

Sinds juni 1964 ligt de (eerste) ontwerp-richtlijn van de Europese Commissie inzake de harmonisering der omzetbelasting in een herziene lezing ter tafel. Van de aanvankelijke lezing wijkt zij voornamelijk af op twee punten: de vrijheid der lid-staten om bij wijze van overgang van het cascade- op het T.W. (= toegevoegde waarde)-stelsel de Omzetbelasting (O.B.) tijdelijk in één fase te heffen is vervallen en voorts is de heffing der belasting naar T.W. óók bij de detailhandel als regel aanbevolen, met de mogelijkheid van uitzonderingen (in de aanvankelijke lezing was het juist andersom). Het een en ander op eenstemmige aanbeveling van het Economisch en Sociaal Comité en het Europees Parlement.

De vraag rijst of Parlement, Comité en Commissie hun bevoegdheid niet te buiten zijn gegaan. Immers, wanneer de Gemeenschap een datum heeft vastgesteld waarop het gemeenschappelijke stelsel in alle zes landen moet zijn ingevoerd, blijft het een zaak der afzonderlijke landen wat zij vóór die datum doen en of zij het einddoel al dan niet via één of meer tussenfasen willen bereiken. En wat de detailhandel be-

treft, die pleegt geen goederen in het internationale verkeer te brengen ¹⁾. De belasting van deze schakel is dus ook van geen noemenswaardige invloed op de handel tussen de lid-staten, zodat het geen zin heeft, dat de Gemeenschap zich hiermee bemoeit ²⁾.

Intussen is door de wijziging van de ontwerp-richtlijn bij de detailhandel in ons land enige ongerust-

¹⁾ Het is denkbaar dat in de toekomst postorderbedrijven naar afzet in andere landen gaan streven, maar deze handel zal dan toch altijd wel een fractie van een fractie van de totale detailhandelsomzet uitmaken, zodat het zinloos lijkt, terwille daarvan maatregelen te nemen die de detailhandel in zijn geheel treffen.

²⁾ Dat dit toch gebeurd is, is vermoedelijk het gevolg van knap lobby-werk van Duitse zijde (zie het Düsseldorfer „Handelsblatt“ van 10 en 17 augustus 1964). In Duitsland wensde de detailhandel de belasting (ad 10 pCt.) van de T.W. om daarmee ten minste af te komen van de heffing van 4 pCt. over de gehele verkoopprijs, waaraan hij thans onderworpen is. Een verwerpelijk voorbeeld van het gebruik van internationale regelingen ten einde op nationaal gebied bepaalde doeleinden te bereiken, zo nodig ten koste van andere verdragspartners — in casu België en Nederland, waar de detailhandel thans geheel vrij van O.B. is.

heid ontstaan. Daar is men er allerminst op gebrand om de vrijstelling die men sinds 1954 geniet weer kwijt te raken, zodat men zou willen dat Nederland, wannéer het tot invoering van een O.B. naar T.W. besloot, ten minste gebruik zou maken van de mogelijkheid, die de richtlijn bij wijze van uitzondering nog steeds open laat, om de detailhandel erbuiten te laten. Het schijnt dat men op het Departement van Financiën deze kwestie ook bestudeerd heeft en er integendeel toe neigt, om de detailhandel wél bij de heffing te betrekken, zulks om technische redenen. De argumenten vóór en tegen vrijstelling van de detailhandel zijn, zéér grof geschetst, deze ³⁾:

vóór: men zou een aanzienlijke uitbreiding van het perceptie-apparaat, die het gevolg zou zijn van de toevoeging van ten minste 100.000 contribuabelen, kunnen voorkomen (men weet echter nooit of dit door degenen, die aan het hoofd staan van dit apparaat, wel als een voordeel gevoeld wordt). Voorts zou men de betrokken detailhandelaren een belangrijke hoeveelheid voor hen onproductief werk besparen;

tegen: het zou noodzakelijk zijn enkele administratieve beslissingen te nemen die slechts op ruwe schattingen zouden kunnen berusten, bijv. bij de fabrikant die rechtstreeks aan de verbruiker levert de splitsing tussen de waarde die hij als fabrikant (belast) en die welke hij als detailhandelaar (onbelast) toevoegt. Voorts zouden bepaalde detailhandelsbranches (bijv. die in kantoorboeken en kantoormeubelen) die veel aan ondernemers leveren, deze wellicht als klant verliezen, omdat deze ondernemers er op gesteld zullen zijn, nota's te ontvangen waarop de belasting, in voorgaande fasen betaald, staat aangegeven, zodat zij die later van de belasting, die zij zelf te betalen hebben, kunnen aftrekken. Als de detailhandelaren zelf geen belasting betalen lijkt het niet goed mogelijk dat zij dergelijke nota's verstrekken — óók niet ten aanzien van de belasting, betaald door vóórgaande schakels.

³⁾ Het gevaarlijke van deze discussie is dat zij voortloopt op de beslissing in de primaire vraag, of Nederland in de Raad van Ministers der Gemeenschap zijn fiat zal geven aan de ontwerp-richtlijn, waartoe het immers geenszins gehouden is. Volgens art. 99 van het Verdrag van Rome kan deze Raad de richtlijn namelijk alleen met algemene stemmen aanvaarden — en het zou o.i. te wensen zijn als het verzet in ons land zich voorlopig op déze kwestie concentreerde.

Een afwijzende houding op dit punt zou trouwens nog geenszins betekenen, dat ons land in de Gemeenschap het odium van spelbreker op zich zou laden. Het doel van de bemoeiing der E.E.G. met de O.B. is immers slechts verkapte protectie door te hoge restitutie van O.B. bij uitvoer en door te hoge compenserende rechten bij invoer te elimineren. Deze verkapte protectie is thans mogelijk doordat bij het cascade-stelsel nooit precies kan worden vastgesteld, hoeveel O.B. in de prijs van een artikel is begrepen. Dit hangt immers mede af van de O.B. op de bedrijfsmiddelen en op de hulpstoffen die deel van de kostprijs uitmaken, alsmede van het aantal groothandelschakels welke het artikel gepasseerd is.

Maar om deze verkapte protectie uit te sluiten is het nog niet nodig dat alle zes landen het T.W.-stelsel adopteren, waaraan weer talloze andere inconvenienten kleven, vooral op het gebied van de adminis-

³⁾ Voor uitvoerige beschouwingen zie men: J. Reugebrink: „Omzetbelasting en E.E.G.“, uitg. Kluwer, en een uitgave van het Hoofdbedrijfschap Detailhandel: „De detailhandel en de omzetbelasting“.

tratie bij de ondernemigen. Ook het stelsel van de eenmalige heffing, hetzij bij de fabrikant, hetzij bij de laatste groothandelsschakel, voldoet aan het vereiste dat precies bekend is of en hoeveel O.B. in de prijs van een artikel begrepen is. Vervalsing van concurrentie zou dus evenzeer uitgesloten kunnen worden wanneer enkele landen der Gemeenschap de belasting hieven naar T.W. en andere volgens een stelsel van éénmalige heffing (zoals Zwitserland en Groot-Brittannië dit thans toepassen). Dit laatste stelsel zou dan waarschijnlijk de voorkeur verdienen bij landen met een laag heffingspercentage zoals Nederland en Luxemburg.

Maar daarmee zijn de mogelijkheden niet uitgeput. De aanbeveling van de Commissie verklaart met nadruk dat de gemeenschappelijke O.B. een verbruiksbelasting moet zijn. Welnu, het verbruik kan ook op andere wijze getroffen worden dan door een O.B. Een O.B. is zelfs een bijzonder ondeugdelijk middel, want niemand weet in welke mate zij op de verbruikers wordt afgewenteld en welk gedeelte ervan blijft liggen bij de ondernemers die haar betalen. Dat een gedeelte daar blijft liggen is wel zeker; als dat niet zo was zouden de verschillende schakels in de bedrijfskolom zich niet zo druk behoeven te maken over de hoogte van het percentage dat zij te betalen hebben — maar dat doen zij zeer terecht wél.

In zijn inaugurale rede, in januari 1964 te Tilburg uitgesproken ⁴⁾, heeft Prof. Dr. Th. A. Stevers een lans gebroken voor een algemene verbruiksbelasting die bij de verbruikers zélf geheven wordt, en die zou uitgaan van de presumptie dat het gehele inkomen, inclusief gerealiseerde vermogensbestanddelen en zelfs ter leen ontvangen gelden, in een bepaald jaar verteerd is, tenzij de belastingplichtige aantoot dat hij het belegd of in kasgeld aangehouden dan wel geleend geld terugbetaald heeft. Een belasting, geheven van het aldus als verteerd aangenomen bedrag zou (progressief) geheven kunnen worden naast of in plaats van de inkomstenbelasting, of ook, gelijk Prof. Stevers verdedigt, naast een ondernemingsbelasting.

Een land, dat het verbruik van zijn burgers op deze wijze belaste in plaats van door een O.B., zou geen enkel probleem hebben met restituties of heffingen aan de grens en zou aan verdragspartners ook geen enkel probleem bezorgen. Het zou geamuseerd kunnen toezien hoe zijn partners worstelen met de problemen die nu eenmaal moeten ontstaan wanneer men de producenten en distribuanten belast om de consumenten te treffen.

Er zijn voor ons land dus meer manieren om zich aan de belasting naar T.W. te onttrekken zonder zijn E.E.G.-partners in hun edel streven te hinderen. Alles wat verder gaat dan het vermijden van verkapte protectie is overbodige gelijkschakeling, die geen steun vindt in de doelstellingen van het verdrag.

Alleen wanneer in een later stadium ook de tarieven der O.B. in de zes landen gelijkgeschakeld zouden zijn, zou er een belang in gelegen zijn om ook overal hetzelfde systeem der O.B. te hebben, want eerst dan zou het mogelijk worden dat het goederenverkeer

⁴⁾ „Schets van een hervorming van ons belastingstelsel“, uitg. Kluwer. Soortgelijke gedachten op het punt van een algemene verteringsbelasting zijn trouwens reeds eerder ontwikkeld; zie Bordewijk: „De Theorie der Belastingen“, 1e druk, blz. 357 vlg.

tussen de lid-staten zonder enige verrekening of ander oponthoud plaats heeft.

Maar zal het ooit zover komen? Gelijkschakeling der tarieven — men spreekt van een gemeenschappelijk E.E.G.-tarief van 15 pCt. — zou betekenen dat Frankrijk een belangrijk deel van zijn inkomsten uit de O.B. (thans aldaar 25 pCt.) zou moeten missen en dus zijn inkomstenbelasting sterk zou moeten verhogen om het tekort aan te vullen. Voor deze gelijk-schakeling is nog geen termijn vastgesteld ⁵⁾ en daar zij het eerste punt der lid-staten. — hun inkomsten — raakt, mag men betwijfelen of het ooit zover zal komen. Het zou o.i. dan ook van gezond beleid getuigen als Nederland pas ging meedoen aan een gemeenschappelijk T.W.-systeem wanneer daar werkelijk behoefte aan gaat bestaan, d.i. tegen het tijdstip dat de tarieven gelijkgeschakeld worden. Vóór die tijd heeft niemand er last van als wij bij een stelsel van eenmalige heffing blijven.

De heffing naar T.W. heeft grote bezwaren. Zij stelt aan de belastingplichtigen veel hogere eisen op administratief gebied dan de andere O.B.-stelsels en deze meerdere onbezoldigde arbeid die de ondernemers voor de fiscus verrichten vindt uiteraard haar tegenhanger in een uitgebreider ambtelijk apparaat om alles te controleren. Een andere eigenschap van het T.W.-stelsel is dat vrijstellingen en verlaagde tarieven daarin zeer moeilijk gehandhaafd kunnen worden omdat zij zouden resulteren in een zwaardere belastingdruk voor de ondernemers die de vrijgestelde goederen of diensten afnemen. Dit betekent dat de vele goederen en diensten die thans in Nederland zijn vrijgesteld voor het merendeel weer in de belasting betrokken zouden moeten worden, hetgeen terstond storing in onze toch reeds zo labiele prijzen en lonen zou veroorzaken.

Wat de Nederlandse leden van het Economisch en Sociaal Comité en het Europees Parlement bewogen heeft om met de massa mee te stemmen kan men slechts gissen. Het Nederlandse belang vraagt o.i. overduidelijk, dat ons land zich voorlopig niet bindt ten aanzien van een belasting naar T.W. en het stemt tot bijzondere ongerustheid dat zelfs de meest belang-

hebbende sectoren van ons bedrijfsleven (wij denken hier vooral aan de thans vrijgestelde bedrijfstakken) de harmonisatie passief over zich laten komen en zich hoogstens verdiepen in detailvragen — die eigenlijk met de aanvaarding van het T.W.-stelsel reeds in hun nadeel beslist zullen zijn.

Ten slotte: zelfs wanneer de Europese Commissie een minder straffe harmonisatie, met ruimte voor verschillende niet-cumulatieve systemen, zou hebben voorgesteld, dan nog zou het te betreuren zijn dat de O.B. hierdoor een „status” zou knijgen in de structuur der Gemeenschap die haar volgens haar merites niet toekomt. Want deze belasting is economisch even verwerpelijk als zij politiek aantrekkelijk schijnt te zijn. Zij heeft dit met de douanerechten gemeen en het zou beter geweest zijn wanneer het Verdrag van Rome dit erkend had en de O.B. in dezelfde categorie geplaatst had als de douanerechten, als iets wat geleidelijk aan afgeschaft behoort te worden.

Bij Prof. De Langen ⁶⁾ kan men nalezen met welk een aarzeling men de O.B. in 1933 in ons land heeft ingevoerd. Dezelfde schrijver poogt haar theoretisch te funderen in het „profijtbeginsel”, een poging die o.i. niet zeer geslaagd is, want er is geen verband tussen het verbruik der natuurlijke en rechtspersonen en de mate waarin zij profiteren van het functioneren der staatsinstellingen. Aannemelijker nog lijkt ons de zienswijze, dat de verteringen een bijzondere aanwijzing opleveren van iemands draagkracht, zodat de O.B. een aanvullende heffing naar draagkracht zou zijn. Maar welk etiket men haar ook opplakt, men weet nooit in welke mate zij aan dit etiket beantwoordt omdat niet is na te gaan in hoeverre zij werkelijk op de verbruiker wordt afgewenteld, zoals de bedoeling is. Niemand weet wie in feite de O.B. draagt: dat is nu eenmaal het gevolg van een systeem dat de ondernemers slaat om de consumenten te treffen. Voorts is daar de kostprijsverhogende werking, waardoor zij de levensvatbaarheid vooral van kleine ondernemingen vermindert.

Al deze feiten zijn in het verleden voor lief genomen omwille van de grote opbrengsten, de gemakkelijke inbaarheid en de „pijnloosheid” der belasting, maar de voorkeur voor deze laatste eigenschappen zweemt naar primitieve, middeleeuwse instellingen. Het land dat verhindert dat zulk een anachronisme-in-modern-gewaad het waarmerk der E.E.G. verkrijgt en onder haar officiële instituten wordt opgenomen, bewijst de Gemeenschap ten slotte een dienst.

Amsterdam.

Mr. O. LEYENDEKKERS.

⁶⁾ „Grondbeginselen”, I, blz. 205.

(I. M.)

Beleg modern
beleg in

InterUnie

N.V. Internationale Beleggings Unie „Interunie”, Postbus 617. Den Haag

De exportpolitiek van de Japanse overheid na 1945

(I)

Inleiding.

Met veel bewondering spreekt men in het Westen over de wederopbouw van West-Duitsland na 1945. Deze verbazing over en dit ontzag voor het „Wirtschaftswunder” is terecht, maar men dient wel te beseffen dat er nog vele andere landen zijn, die na de tweede wereldoorlog een spectaculaire economische ontwikkeling hebben doorgemaakt. Onder deze landen trekt, behalve de communistische landen, ook de andere grote verliezer, nl. Japan, de aandacht.

Terwijl in de communistische landen het reëel bruto nationaal inkomen in de periode 1950—1959 jaarlijks met gemiddeld 10 à 15 pCt. toenam, expandeerde de Japanse economie met gemiddeld 9 pCt. per jaar, hetgeen een snellere groei betekent dan die van West-Duitsland met gemiddeld 7½ pCt. per jaar en een veel sterkere toename dan in de andere Westerse landen, waaronder Nederland met een jaarlijkse stijging van gemiddeld ruim 5 pCt.

In de jaren 1960-1962 werd de economische expansie van Japan zelfs versneld en lag de jaarlijkse toename van het reëel bruto nationaal inkomen boven de 10 pCt. Echter sinds einde 1962 is ook in de groei van de Japanse economie een vertraging opgetreden.

Japan is in april jl. toetreden tot de O.E.S.O., door welk feit dit land nu de officiële status van industrieland heeft verkregen. In verband met de sterke afhankelijkheid van de Nederlandse economie van de buitenlandse handel, is het wel interessant en zelfs leerzaam om eens een karakteristiek van de exportpolitiek te geven, zoals deze na 1945 door deze nieuwe partner is gevoerd; dit temeer omdat dit beleid ook in de toekomst nog een belangrijke pijler zal blijven voor de toenemende welvaart in Japan.

Noodzaak tot exporteren.

Ook in de Japanse economie neemt de export een belangrijke plaats in, zij het in mindere mate dan in die van Nederland: immers vanwege het gebrek aan bodemschatten moeten ook door Japan belangrijke grondstoffen als ijzererts, olie en tot op zekere hoogte ook steenkool, worden geïmporteerd. Bovendien is Japan door het verlies van Korea en Formosa nu ook voor de invoer van belangrijke voedingsmiddelen als rijst en suiker sterk op het buitenland aangewezen. De importquote schommelde in het begin der jaren vijftig dan ook tussen 12 en 14 pCt. van het bruto nationaal inkomen. Wel is dit percentage geleidelijk teruggebracht tot minder dan 12 pCt., maar de behoefte aan deviezen ter financiering van de import stijgt nog steeds sterk. De oorzaak hiervan is behalve de toenemende welvaart de importliberalisatie, waarmee Japan in 1960 serieus is gestart. Momenteel worden — uiteraard binnen het raam van de jaarlijkse globale importplanning — voor meer dan 92 pCt. automatisch importvergunningen afgegeven. Uiteraard zal van de andere kant de Japanse export versneld kunnen expanderen, naarmate de O.E.S.O.-partners gedwongen worden de discriminatoire behandeling tegenover de Japanse importgoederen op te geven.

Karakter van de Japanse exportpolitiek.

In tegenstelling met ons land neemt in Japan de overheid een centrale plaats in het economisch leven in. Het Japanse economische bestel vertoont dan ook vrij veel gelijkenis met de Franse „économie orientée”: evenals in Frankrijk bestaat er een hechte samenwerking tussen overheid en het bedrijfsleven, welke laatste wordt beheerst door de voormalige zaibatsus, de nu opgesplitste mammoet-concerns zoals Mitsui, Mitsubishi en Sumitomo, die elkaar in alle industriële sectoren zeer fel beconcurreren en die zelfs in de handel van Japan met het buitenland een dominerende positie innemen.

Een wel zeer duidelijke uiting van paternalistische elementen in de Japanse economische orde is het instituut van centrale planning. Binnen het kader van een meerjarenplan — momenteel is men in Japan bezig met de realisatie van het „Income Doubling Plan 1961-1970” — stelt het Economic Planning Agency elk jaar een gedetailleerd plan op, waarin tot op zekere hoogte de taakstelling van de ondernemer-onderdaan wordt vastgesteld. In tegenstelling met de prognoses op middellange termijn, waarmee Nederland in navolging van Zweden en enkele andere West-europese landen een begin wil maken, is hier dus geen sprake van indicatieve planning: immers het E.P.A. wil niet slechts de knelpunten in de groei van de Japanse economie aangeven, noch louter voor de overheid de middelen opsommen, die nodig zijn voor het goed functioneren van een corrigerende taak.

Uiteraard kan in een dergelijk economisch bestel het exportbeleid van de overheid meer gericht en doelmatig zijn. Men heeft dan ook in Japan via het systeem van centrale planning, omvattende meerjarenplannen en de daarop geënte gedetailleerde eenjarenplannen, met deze exportpolitiek opmerkelijke resultaten geboekt.

Taakstelling.

In de meerjarenplannen, opgesteld en uitgevoerd na de beëindiging van de Amerikaanse bezetting in 1949, werd steeds als hoofddoel gesteld het vergroten van de welvaart, primo door het scheppen van meer werkgelegenheid — in de jaren vijftig moesten elk jaar liefst gemiddeld 800.000 arbeidsplaatsen worden gecreëerd om de bestaande werkloosheid op te heffen en nieuwe te voorkomen — en secundo door verhoging van de arbeidsproductiviteit.

Om nu dit ideaal van full employment, maar vooral van sterk stijgende arbeidsproductiviteit te realiseren, legde men in Japan zeer doelbewust de nadruk op een versnelde ontwikkeling van de moderne, zware industrieën. Behalve het feit dat deze industriële sectoren de meeste kansen kunnen bieden op de grootst mogelijke toename van de welvaart — mits zoals in het geval van Japan de vereiste technische know how reeds deels aanwezig is — speelden bij deze keus ook prestige-overwegingen een rol, nl. om in economisch opzicht niet de mindere te blijven van de overwinnaars.

Omdat het exportbeleid meestal een bepaald onderdeel is van het algemeen economisch beleid — Nederland vormt

op deze regel enigszins een uitzondering — is het niet verwonderlijk dat dit gerichte industrialisatiebeleid van grote invloed is geweest op de verandering in de samenstelling van het Japanse exportpakket. In dit verband is het zeer interessant te vermelden dat de Japanse planners als één der argumenten voor de versnelde opbouw van de moderne, zware industriële sector het feit aanvoerden dat Japan minder afhankelijk moest zijn van de export van artikelen, voortgebracht door de lichte traditionele industrieën, omdat met name de textielexport (die sterk op de Verenigde Staten was gericht) in de jaren dertig zeer kwetsbaar was gebleken, en omdat men een sterk toenemende concurrentie voor deze goederen voorzag van de kant van opkomende landen als India en Pakistan.

Middelen.

De maatregelen die de Japanse regering in de afgelopen 15 jaren heeft genomen om de exportstructuur te moderniseren, kan men in drie typen onderscheiden:

a. Fiscale faciliteiten.

Slechts in één opzicht werd de exportsector speciaal door middel van belastingbegunstiging bevoordeeld: de Japanse internationale handelshuizen mochten op de balans een speciale reservepost voor eventuele toekomstige verliezen opvoeren, welke door de fiscus als aftrekpost moest worden gewaardeerd.

Echter veel meer werd de export van bepaalde goederen indirect begunstigd, in zoverre bepaalde industrieën werden vrijgesteld van het betalen van winstbelasting (nieuwe industrieën in de aanloopperiode), vervroegd mochten afschrijven (o.a. scheepsbouw), en reservefondsen mochten vormen, die fiscaal niet belast werden (waaronder als één der belangrijkste de belastingvrije reserve voor de financiering van de interestlasten en aflossing van bankkredieten tegen ongunstige condities opgenomen; bankkredieten vormen in Japan nl. een zeer belangrijke financieringsbron voor de investeringsactiviteiten).

In tegenstelling tot Nederland kan in Japan echter niet elk willekeurig bedrijf van deze faciliteiten gebruik maken, maar slechts bepaalde industrieën, die voldoen aan bepaalde criteria (waarover in het volgende artikel). Deze normen nu zijn zodanig geformuleerd, dat vooral de nieuwe moderne zware industrieën in hun ontwikkeling werden gestimuleerd.

b. Monetaire faciliteiten.

Omdat de Japanse kapitaalmarkt pas de laatste jaren tot ontwikkeling is gekomen en de investeringen zo enorm hoog zijn dat de ingehouden winsten ondanks de forse winstmarges voor dit doel ontoereikend zijn, is het Japanse bedrijfsleven bij de financiering van de industriële opbouw, modernisering en expansie nog steeds zeer sterk afhankelijk van bankkredieten (in de jaren vijftig liefst voor rond 70 pCt.). Omdat nu de vraag naar deze kredieten zeer groot is, de geldvoorraad nog voor ca. tweederde uit chartaal geld bestaat en de liquiditeitspositie van de banken zeer laag is, nl. 2 à 3 pCt., is er een chronisch tekort aan investeringsfondsen. Dit heeft tot gevolg dat de renteschaal

naar onze begrippen zeer hoog ligt — het officiële disconto bedraagt momenteel een kleine 7 pCt. —, waardoor de interestlasten bij deze sterke afhankelijkheid van bankkredieten een niet te verwaarlozen fractie van de kostprijs uitmaken.

In deze situatie is het begrijpelijk dat een speciaal voordelig rentetarief bij het bedrijfsleven zeer welkom is. Met name ten tijde van kredietbeperking, waarbij de orthodoxe discontoschroef een zeer effectief wapen is, bepalen de monetaire autoriteiten zeer vaak dat de handelsbanken de rente van bankkredieten, die aan exporteurs worden verleend, niet mogen verhogen, ja zelfs in bepaalde gevallen moeten verlagen.

Ten gevolge van het feit dat de huisbanken van de vroegere zaibatsus in het bankwezen een vooraanstaande rol spelen, is het niet verwonderlijk dat hun handelsondernemingen de laatste zijn die de gevolgen ondervinden van een restrictieve kredietpolitiek. Omdat de opgesplitste zaibatsus vooral in de sector van zware en chemische industrieën een zeer sterke positie inneemt, worden de investeringsfondsen en daardoor de investeringsactiviteiten in deze industriële sectoren het laatst ingedamd. Dit alles nu brengt met zich mee dat de export van produkten, voortgebracht door deze moderne zware kapitaalintensieve industrieën, ook in dit opzicht weer een voorsprong bezitten op de lichte traditionele artikelen, hetgeen zeer zeker van invloed is geweest op de verschuivingen in de industriële exportstructuur van Japan.

c. Voorlichting, kartelpolitiek en andere middelen.

Evenals in Nederland geeft men in Japan voorlichting over de afzetkansen in het buitenland; ook de Japanse consulaten maken de laatste jaren in het buitenland steeds meer propaganda voor het Japanse produkt en organiseren op steeds grotere schaal Japanse inzendingen voor buitenlandse tentoonstellingen; ook uit Japan vertrekken regelmatig handelsmissies om de basis te leggen voor een succesvolle export naar nieuwe markten; de Japanse overheid stimuleert eveneens de export naar die landen, die niet zo'n beste naam bezitten op het gebied van kredietwaardigheid, door het verlenen van exportgarantiekredieten. Bovendien heeft Japan in navolging van diverse Westerse landen in verschillende wereldsteden „trade centers” gesticht.

De drijvende exposities, zoals die welke verleden jaar Rotterdam heeft aangedaan, vallen onder deze exportbevorderende activiteiten.

Om de concurrentiekracht van de Japanse industrie op de buitenlandse markt te vergroten moedigt de Japanse overheid de vorming van exportkartels aan, daarbij de Anti Trust Law van 1947 gedeeltelijk buiten werking stellend. Om verspilling van krachten tegen te gaan, tracht de overheid bovendien de handelshuizen te bewegen met elkaar samen te werken bij het exploreren van buitenlandse markten en bij het oprichten van lokale buitenlandse vestigingen.

In een volgend artikel komen andere aspecten van de Japanse exportpolitiek aan de orde.

De Meern (U.).

B. HOOGHIEMSTRA.

(I. M.)

 N.V. SLAVENBURG'S BANK

Europese barometer op storm

In „E.-S.B.” van 2 december 1964 maakte de heer E. H. van der Beugel enige kanttekeningen bij het artikel van Dr. E. W. Meier: „Europese barometer op storm”. Het zij verre van mij me te mengen in een discussie tussen twee zulke eminente deskundigen op het gebied van de politiek — m.n. de Europese politiek — als de heren Van der Beugel en Meier. Ik zou de heer Van der Beugel dan ook alleen willen vragen of hij een passage in zijn betoog voor mij zou willen ophelderen.

In de derde alinea, op blz. 1107, stelt de heer Van der Beugel (in een enigszins andere volgorde):

- de defensie is een Atlantische aangelegenheid;
- de Verenigde Staten zijn het enige land, dat in staat is een effectieve en geloofwaardige militaire politiek te voeren;
- zelfs een poging tot het creëren van een Europese defensie is niet wenselijk vanwege de noodlottige verzwakking, die dit zou inhouden voor de banden met de Verenigde Staten.

Het komt mij voor dat, wanneer de defensie een Atlantische aangelegenheid moet zijn, ook de militaire politiek dat zou moeten zijn. Het is juist, dat een ver-

deeld Europa geen militaire politiek kan voeren, ook niet in het kader van het Atlantisch verbond. Dat is echter de enige reden waarom de Verenigde Staten het enige land zijn in het verbond, dat het wèl kan.

Te stellen, dat de Verenigde Staten alleen een militaire politiek kunnen voeren en dat daàrom Europa niet een poging mag doen hetzelfde te proberen, lijkt mij een „Umwertung”. Ik neem niet aan, dat de heer Van der Beugel bedoelt, dat het onder alle omstandigheden en voor altijd onmogelijk zal zijn voor Europa om een eigen defensie te creëren en een eigen militaire politiek te voeren. Dat zo zijnde, moet er eens een poging gewaagd worden, een begin gemaakt worden. Dat zulks niet wenselijk zou zijn vanwege de noodlottige gevolgen voor de banden met de Verenigde Staten is een stelling, die het begin vormt van een vicieuze cirkel.

Bovendien geloof ik niet in deze noodlottige gevolgen en de heer Van der Beugel adstrueert zijn stelling ook niet. Ik moge hem echter herinneren aan het voorwoord van Henry Cabot Lodge bij „Dialogue des Continents”: „Pour un Américain comme moi, une telle perspective (Europe unie), loin d'apparaître comme un danger, est accueilli comme une promesse”. En President Kennedy, geciteerd in de introductie door het Comité de Coördination voor deze Atlantische studie: „Nous croyons qu'une Europe unie sera capable de jouer un plus grand

WERKSPOOR

SERVICES & CONSTRUCTION

Op korte termijn is de functie beschikbaar van

HOOFD FINANCIËLE ZAKEN

De aan te stellen functionaris zal rechtstreeks onder de Directie staan, deze voor de financieel-economische zaken van advies dienen en mede het beleid bepalen.

Voorts draagt hij de uiteindelijke verantwoordelijkheid voor de financiële verslaggeving, de administratie op het hoofdkantoor en die van de afzonderlijke werken in binnen- en buitenland.

Geboden wordt derhalve een dynamische werkring, welke overeenkomstig het niveau zal worden gehonoreerd.

Leeftijd: ca. 35 jaar.

Kandidaten dienen de accountantsstudie (N.I.v.A. of V.A.G.A.) voltooid of nagenoeg voltooid te hebben. Doctoraal examen Economie strekt tot aanbeveling.

Brieven te richten aan de Directie van Werkspoor Services & Construction, Julianaparklaan, Utrecht.

ADVERTEREN

kost geld

*

NIET adverteren

kost veel

meer geld

!

rôle dans la défense commune...". En het Comité — waarin ook de heer Van der Beugel zitting had — na het mislukken van de onderhandelingen met het Verenigd Koninkrijk: „Les problèmes n'attendent pas. L'obligation de les aborder est peut-être la chance de surmonter les divisions provoquées par l'interruption des négociations de Bruxelles”.

Het spreekt vanzelf, dat geen van de partners de eerste viool moet willen spelen, maar ook geen van de partners moet zich aan de panden van Uncle Sam willen blijven vastklemmen. Tijdelijke inconvenianten, veroorzaakt door de achterhoedegevechten van de oude

garde, zijn te boven te komen. Ook de Verenigde Staten en elk van de thans bestaande Europese vaderlandjes hebben de nodige (ernstiger) moeilijkheden gekend voordat zij waren, wat zij nu zijn. Het is echter wel wenselijk, dat eerst een poging gewaagd wordt en dat niet bij de eerste de beste tegenslag teruggevallen wordt op de oude, vertrouwde, maar duidelijk versleten huisjes.

Curacao.

A. J. VAN OOSTEN.

NASCHRIFT

Mijn overweging, dat Europa geen defensiepolitiek moet voeren, berust voornamelijk op mijn overtuiging

KWANTITEIT of KWALITEIT?

Wanneer het U vooral om de kwantiteit van de reacties op door Uw onderneming geplaatste personeelsannonces gaat, dan menen wij er goed aan te doen U tevoren te moeten afraden deze annonces in „E.-S.B.” te plaatsen. Honderden reacties voorspellen wij U beslist niet.

Wilt U echter een indruk hebben van de kwaliteit van de binnenkomende reacties, dan zal het U interesseren dat talrijke grote ondernemingen regelmatig „E.-S.B.” inschakelen als medium voor het oproepen van functionarissen op hoog niveau. De ervaring leert deze bedrijven namelijk dat een oproep in „E.-S.B.” geplaatst, een prima selectie van het aantal reacties betekent, hetgeen een niet onbelangrijke aanwijzing is wat betreft het „aanbod”.

Zoekt U het in de kwaliteit van de reacties op Uw personeelannonces, dan geven wij U ernstig in overweging om „E.-S.B.” als medium in te schakelen.

Advertentie-afdeling „E.-S.B.”

Postbus 42 — Schiedam.

r**b**t

RAADGEVEND BUREAU DR. IR. A. TWIJNSTRA
adviseurs voor bedrijfsorganisatie in de bouwnijverheid

Wij zoeken voor spoedige indiensttreding bij ons bureau een

ECONOOM

FUNCTIE-INHOUD:

- het adviseren ten aanzien van de interne organisatie van bedrijven in de bouwnijverheid
- het adviseren van bedrijven in de bouwnijverheid ten aanzien van de budgettering, bedrijfsinformatie, kostenbewaking, etc.

FUNCTIE-EISEN:

- een bedrijfseconomische opleiding van academisch of daarmee gelijkstaand niveau
- bij voorkeur praktijkervaring in de bouwnijverheid
- een leeftijd van ca. 30 jaar.

Voor zover nodig zal ons bureau zorgdragen voor een aanvullende opleiding.

In eigen handschrift opgestelde brieven ontvangen wij gaarne aan het Raadgevend Bureau Dr. Ir. A. Twijnstra, Beursstraat 9, Hengelo (O.), t.a.v. Drs. A. Gudde.

dat Europa, verenigd of niet verenigd, daartoe de kracht mist.

Bij de machtsverhoudingen, waar het in de wereld om gaat, zijn slechts de Verenigde Staten in staat een militaire macht te bouwen en te onderhouden, die adequaat is aan de opgave van zo een militaire macht. Die opgave is om zò overweldigend te zijn, dat hij iedere agressor afschrikt en in het even onwaarschijnlijke als onverhoopte geval, dat hij ingezet moet worden, een kans biedt tot het winnen van een conflict.

Alle landen van Europa samen geven aan hun totale defensie nog niet uit wat de Verenigde Staten alleen aan hun nucleaire bewapening spenderen. Ook wanneer het theoretisch mogelijk zou zijn, die defensieuitgaven vele malen te verhogen en ook wanneer het mogelijk zou zijn, dat deze verveelvoudigde defensieuitgaven zouden kunnen worden aangewend in een industriële structuur, die in staat is ons de benodigde wapens te verschaffen, dan nog is geen enkele Europese regering of een regering van een

eventueel verenigd Europa bereid de sociale en economische consequenties daarvan te aanvaarden.

Wat als mogelijkheid overblijft is een inadequaat nucleair strijdmiddel, dat een onbetekenende fractie zou zijn van het Amerikaanse potentieel en slechts zou dienen „to tricker off” de Amerikaanse macht. Deze mogelijkheid, die berust op wantrouwen tegen het Amerikaanse engagement, is naar mijn stellige overtuiging het enige middel om de verhouding tussen de Verenigde Staten en Europa kapot te maken.

Het geduld van de Amerikanen ten opzichte van Europa lijkt dikwijls eindeloos. Wat zij niet zouden verdragen is Europese chantage om in een oorlog te worden gestort welke de Verenigde Staten niet wensen.

De heer Van Oosten moet zich overigens afvragen wat de inhoud zou moeten zijn van een Europese defensie- en buitenlandse politiek. Kan dat iets anders zijn dan chantage op Amerika of het volgen van een derde weg, die naar mijn overtuiging heilloze gevolgen zou hebben voor het handhaven van een Westelijke samenleving?

ADVIESBUREAU VOOR BEDRIJFSORGANISATIE AVB te Utrecht

zoekt ter uitbreiding van zijn afdeling Commerciële Organisatie en Marktonderzoek een

comm. staffunctionaris

Deze functionaris zal na een inwerkperiode worden belast met het verrichten van onderzoeken op commercieel-organisatorisch terrein bij middelgrote ondernemingen. Deze onderzoeken die met een ruime mate van zelfstandigheid verricht worden, hebben betrekking op de volgende facetten:

- het analyseren en adviseren inzake commerciële beleidsaspecten;
- het vaststellen, analyseren en interpreteren van marktontwikkelingen;
- het adviseren inzake de interne en externe verkooporganisatie;
- het houden van voordrachten en het leiden van discussies met betrekking tot bovengenoemde onderwerpen.

Voor de vervulling van deze functie is tenminste middelbare schoolopleiding vereist. Een voortgezette opleiding op commercieel, bedrijfseconomisch en/of statistisch gebied, al dan niet op academisch niveau, is gewenst.

Eigenhandig geschreven brieven met uitvoerige gegevens worden resp. onder de nrs. 23 en 24 ingewacht bij

medewerker

die na een ruime inwerkperiode zal worden belast met het uitvoeren van onderzoeken bij cliënten, betreffende:

- het vaststellen, analyseren en interpreteren van marktontwikkelingen;
- marktonderzoek;
- interne- en externe verkooporganisatie.

Tevens zal hij assisteren bij voordrachten en discussiebijeenkomsten.

Verlangd wordt een vooropleiding minimaal op H.B.S.-niveau. Voortgezette opleiding in economische, juridische of administratieve richting, al dan niet op academisch niveau, strekt tot aanbeveling.

In verband met de aard van de werkzaamheden wordt aan het uitdrukkingsvermogen in woord en geschrift hoge eisen gesteld.

Geboden wordt een interessante, leerzame en afwisselende functie met uitstekende ontplooiingsmogelijkheden en een aanvangshonorering die in overeenstemming is met de genoten vooropleiding en ervaring.

Psychologisch Adviesbureau
L. Deen en Dr. J. G. H. Bokslag
Nwe Binnenweg 474, R'dam.

Dit alles houdt niet in, dat Europa of Europese landen niet een sterker invloed kunnen krijgen op het Atlantisch defensiebeleid. De M.L.F. en andere ideeën over Atlantische nucleaire samenwerking zijn pogingen in die richting.

De gedachte welke de heer Van Oosten van Amerikaanse kant citeert zijn niet bedoeld als een aanmoediging tot een eigen defensiepolitiek van Europa. Het enige verwijt, dat men aan sommige van die ideeën kan maken is dat zij niet duidelijk waren. Overigens betekent „jouer un plus grand rôle dans la défense commune...” bepaald niet een eigen Europese defensiepolitiek.

Ik hoop dat wij ons nog lange tijd op het punt van de defensie zullen „vastklemmen” aan de panden van Uncle Sam. Dat is onze enige mogelijkheid en onze enige hoop is, dat Uncle Sam zijn panden daarvoor blijft beschikbaar stellen.

's-Gravenhage.

E. H. VAN DER BEUGEL.

Bij het **ECONOMISCH INSTITUUT VOOR HET MIDDEN- EN KLEINBEDRIJF**

kunnen enkele

wetenschappelijke medewerkers

worden geplaatst.

- A. Op de afdeling Bedrijfseconomisch Onderzoek
 - B. Op de afdeling Algemeen Economisch Onderzoek
 - C. Op de afdeling Weg- en Watervervoer.
- A. Deze functie omvat het analyseren van bedrijfseconomische gegevens, alsmede het rapporteren daarover.
- B. Deze functie omvat het in teamverband medewerken aan:
1. het kwantitatief ramen van de ontwikkelingsmogelijkheden voor het midden- en kleinbedrijf in de verschillende sectoren van het bedrijfsleven;
 2. het nagaan van de veranderingen welke zich op korte termijn in het midden- en kleinbedrijf voltrekken;
 3. het voorbereiden en uitwerken van enquêtes (veelal m.b.v. een steekproef) welke de voor bovengenoemde onderzoekingen benodigde gegevens moeten opleveren;
 4. het zelfstandig rapporteren over de resultaten van deze onderzoekingen.
- C. Deze functie omvat soortgelijke werkzaamheden als omschreven onder A. doch speciaal gericht op de sector Weg- en Watervervoer.

Vereisten: doctoraal examen economie, bedrijfseconomische of algemeen economische richting voor de functie A. en C. en voor de functie B. bij voorkeur kwantitatief-wiskundige richting of soortgelijke opleiding. Ervaring welke een basis kan vormen voor de vervulling der genoemde functies strekt tot aanbeveling. Kandidaten dienen in staat te zijn zich helder en duidelijk op schrift uit te drukken.

Geboden wordt een interessante werkkring met een grote mate van zelfstandigheid. Salarisering in overeenstemming met opleiding en ervaring, minimum f. 10.350,— en maximum ca. f. 22.500,— bruto per jaar exclusief de loonontwikkeling 1965, een huurcompensatie van 5,3 pCt. en een vakantie-toeslag van 4 pCt.

Sollicitaties met volledige gegevens omtrent leeftijd, opleiding en ervaring te richten aan de Secretaris der Directie, Neuhuyskade 94, Den Haag.

WAAR MOETEN BEJAARDENHUIZEN STAAN?

Bejaardenhuizen vestigt men gaarne op rustige plaatsen. Het lijkt mij echter — maar mijn opmerkingen hebben geen andere pretentie dan het probleem te stellen — in hoge mate twijfelachtig, of deze vestigingsplaatsen tegemoet komen aan de behoeften van hen, voor wie deze centra bestemd zijn. De vraag rijst zelfs, of in de keuze van deze rustige vestigingsplaatsen niet een flink stuk projectie zit van de huidige managers in onze maatschappij, die eigenlijk zo graag — nu! — in een hutje op de hei zouden wonen.

Het zou mij niet verbazen als een bejaardenhuis op de Dam in Amsterdam — om nu eens een wat erg overtrokken voorbeeld te geven — voor een aantal bejaarden belangrijk aantrekkelijker zou zijn dan — evenzeer bij wijze van voorbeeld — het huis aan de Poel te Amstelveen, al heeft dat een fraai uitzicht over het Amsterdamse Bos. Een blokje rond voor de bejaarde mens, die aan de Dam woont, biedt talloze recreatieve mogelijkheden en een paar dozijn nieuwe indrukken voor overpeinzing en conversatie. Een blokje rond biedt, voor wie in het huis aan de Poel woont, nauwelijks meer diversissement dan de noord-, oost-, zuid- en westgevel van het bejaardencentrum.

De weerstand van veel bejaarden tegen voor hen gebouwde centra richt zich — lijkt mij — vaak tegen de isolering die hun daarmede wordt aangedaan. In sommige opzichten zal dat wel onvermijdelijk zijn, maar de keuze van de vestigingsplaats van het bejaardenhuis zou dit isolement niet moeten vergroten.

Hilversum.

Drs. A. OOSTINDIE.

HET NEDERLANDS VERBOND VAN VAKVERENIGINGEN

vraagt

ECONOMISCH MEDEWERKER

De taak van deze medewerker zal bestaan uit:

het bestuderen van vraagstukken van internationale sociaal-economische politiek, in het bijzonder op het terrein van de E.E.G., de O.E.C.D. en de internationale handel;

het adviseren van de beleidsinstanties van het Verbond over deze onderwerpen, alsmede het vertegenwoordigen van het Verbond in een aantal commissies e.d.

Vereisten: doctoraal examen economie of vergeworderde studie. Ervaring op het bovengenoemde terrein is zeer gewenst.

Arbeidsvoorwaarden:

- salaris volgens c.a.o.
- premievrij pensioen
- vakantietoeslag (ca. 6 pCt.)
- ziektekostenregeling

Schriftelijke sollicitaties te richten aan het N.V.V., Postbus 8110, Amsterdam.

Het Verbond van Nederlandsche Werkgevers vraagt:

een JURIST

Voor de vervulling van deze functie is nodig:

- belangstelling voor de economische en maatschappelijke vraagstukken van deze tijd;
- een goede stilistische vaardigheid, en
- een redelijke beheersing van de moderne talen.

De betrokkene zal in staat moeten zijn zich gemakkelijk in te werken in uiteenlopende vraagstukken van actuele aard.

Voor de vervulling van deze functie, die interessant en afwisselend werk biedt, wordt de voorkeur gegeven aan hem, die reeds enige jaren praktijkervaring, bij voorkeur in het bedrijfsleven, heeft.

Schriftelijke sollicitaties met uitvoerige inlichtingen te richten aan de algemeen secretaris van het Verbond van Nederlandsche Werkgevers, Kneuterdijk 8, 's-Gravenhage.

*U reageert op annonces in „E.S.B.”?
Wilt U dat dan steeds kenbaar maken!*

BELEGGINGSMAATSCHAPPIJ UNITAS N.V.

Willemskade 12, Rotterdam
zoekt een

MEDEWERKER

Het is de bedoeling, dat deze functionaris naast het onderzoeken van Nederlandse beleggingen, zich ook gaat oriënteren omtrent buitenlandse beleggingen.

Gedacht wordt aan iemand, die reeds over enige ervaring beschikt en in staat is zelfstandig te werken. Een goede beheersing van de Engelse taal strekt tot aanbeveling.

Leeftijd tot ca. 28 jaar.

Eigenhandig geschreven brieven met uitvoerige gegevens te richten aan de directie.

Adverteer meer in „E.-S.B.”

Met ingang van **woensdag 24 februari 1965** zullen ondergetekenden ter beurze van Amsterdam doen verhandelen tienvoudige participatiebewijzen in het beleggingsfonds van geselecteerde Duitse aandelen

CONCENTRA

Beheerder: Deutscher Investment-Trust G.m.b.H., Frankfurt am Main.
Trustee en depotbank: Dresdner Bank A.G., Frankfurt am Main.

Op basis van de afgifteprijs te Frankfurt am Main op 11 februari 1965 zou deze in Nederland zijn uitgekomen op f 326,10 per tienvoudig participatiebewijs.

Per advertentie in de Officiële Prijscourant van 23 februari 1965 zal, bij wijze van indicatie, de meest recente afgifteprijs worden bekendgemaakt.

Exemplaren van een Bericht zijn verkrijgbaar bij alle kantoren van ondergetekenden.

**ALGEMENE BANK NEDERLAND N.V.
HOPE & CO.
PIERSON, HELDRING & PIERSON**

Amsterdam, 15 februari 1965.

GELD- EN KAPITAALMARKT

Geldmarkt.

In de achter ons liggende weken hebben, naar wij mogen aannemen de banken, een steeds groter beroep gedaan op de kredietmogelijkheden van De Nederlandsche Bank. Van het normale bedrag van f. 5 mln. op 18 januari stegen de voorschotten in rekening-courant tot f. 155,6 mln. Het tegoed der banken bij de Centrale Bank kon mede hierdoor tot f. 286 mln. stijgen, d.i. hoger dan het verplichte deposito, dat van half januari tot half februari

f. 193 mln. heeft belopen. Dit „overschot” was nodig om het „tekort” gedurende een deel van de periode te compenseren. Dat de geldmarkt onder deze omstandigheden krap was is begrijpelijk.

Tegen het einde van de afgelopen week is een kleine wijziging in de situatie gekomen. Dit is af te leiden uit de daling van het tarief voor daggeldleningen, dat vrijdag jl. van 4 pCt. tot 3½ pCt. werd terug gebracht. Het ligt voor de hand te veronderstellen, dat de banken in de laatste tijd kans hebben gezien zoveel in te lopen op de achterstand van het verplichte deposito, dat de vraag naar daggeld wat verminderde. Wat het tijdstip van de wijziging betreft moet men bedenken,

dat de nieuwe periode van de kredietrestrictie maandag jl. is ingegaan. Van deze dag af geldt het lagere deposito van f. 134 mln.

Kapitaalmarkt.

De beperkingen, die het Rijk de lagere overheid op grond van de wet kapitaaluitgaven publiekrechtelijke lichamen in de vorm van een leningplafond oplegt, blijken in vele gemeenten financieringsmoeilijkheden te veroorzaken. Of dit nu geheel ligt aan het geringere bedrag aan financieringsmiddelen dat mag worden opgenomen of dat ook een versterkte groei van de behoeften als gevolg van een cumulatieve uitbreiding van de investeringen een rol speelt, laat ik in het midden. In elk geval wil de regering voorkomen, dat de woningbouw hinder ondervindt van de financieringsbeperking. Een nog te definiëren deel van de bouw zal daarom aan de regeling worden onttrokken. Of de hogere investeringen, zo die al zullen gaan plaatsvinden, met op de kapitaalmarkt op te nemen middelen zullen worden gefinancierd of dat de rijksvoorschotten omhoog gaan, is nog de vraag.

De politieke gebeurtenissen in Oost-Azië hebben het Dow Jones indexcijfer voor industriële aandelen weer beneden het record van 900 gedrukt. Interne economische omstandigheden in de Verenigde Staten liggen niet aan de daling ten grondslag.

BEVEROL

BEVEROL FABRIEKEN N.V., gevestigd te Beverwijk, is een 100% Nederlands bedrijf dat zich gedurende de 40 jaar van zijn bestaan gespecialiseerd heeft in smeermiddelen. Haar produkten worden geleverd aan 73 landen over de gehele wereld, naast een belangrijke afzet in Nederland.

Wegens het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd van een top-functionaris wensen wij in contact te komen met een

ECONOOM

die tot taak krijgt de lopende contracten met de afnemers te beheren en die zich intensief met financieringsvraagstukken dient bezig te houden, terwijl de gehele administratie onder zijn leiding zal komen te staan.

Voorts ligt het in de bedoeling hem bij commerciële en bedrijfseconomische problemen te betrekken en zal hij, na analyse der gegevens, de directie moeten adviseren.

De toekomstmogelijkheden zijn bepaald gunstig te noemen.

Naar deze functie kunnen zij reflecteren, die een universitaire, bedrijfseconomische opleiding hebben genoten, commercieel zijn ingesteld en ervaring hebben verkregen op het gebied van „marketing” en administratie.

Eigenhandig geschreven sollicitatiebrief met uitvoerige gegevens en recente pasfoto te richten aan de Directie van de Beverol Fabrieken N.V. te Beverwijk.

ADVERTEER IN „E.-S.B.”

Indexcijfers aandelen. (1953 = 100)	30 dec. 1964	H. & L. 1965	5 febr. 1965	12 febr. 1965		30 dec. 1964	5 febr. 1965	12 febr. 1965
Algemeen	405	410 — 400	407	407	Amro Bank	f. 66,10	f. 69,20	f. 69,30
Intern. concerns	568	583 — 566	575	576	Nationale-Nederlanden, c.	784	788	784
Industrie	355	367 — 359	366	366	Robeco	f. 230	f. 237	f. 235
Scheepvaart	146	148 — 144	145	144	New York.			
Banken en verzekering	236	242 — 237	241	242	Dow Jones Industrials	874	902	888
Handel enz.	170	177 — 171	176	176	Rentestand.			
<i>Bron: A.N.P.-C.B.S., Prijscourant.</i>					Langl. staatsobl. a)	5,17	5,09	5,09
Aandelenkoersen.					Aand.: internationalen a)	3,42	3,34	
Kon. Petroleum	f. 158,20		f. 162,40	f. 163,20	lokale a)	3,26	3,16	
Philips G.B.	f. 152,20		f. 155,50	f. 156,40	Disconto driemaands schatkist-			
Unilever	f. 141,80		f. 136,60	f. 136,60	papier	3 ⁷ / ₁₆	3 ⁷ / ₈	3 ¹ / ₂
A.K.U.	498 ¹ / ₂		528	530	<i>a) Bron: Veertiendaags Beursoverzicht Amsterdamsche Bank.</i>			
Expl. Mij. Scheveningen	220		213	207	C. D. JONGMAN			
Hoogovens, n.r.c.	558		543 ¹ / ₂	556				
Kon. Zout-Ketjen, n.r.c.	957		995	985				

MEDEDELINGEN VOOR ECONOMISTEN

Week-ends over personeelsbeleid

Het Vervolmakingscentrum voor Bedrijfsleiding van de Katholieke Universiteit te Leuven heeft een programma opgesteld voor week-ends, in het Arenbergkasteel te Heverlee, over personeelsbeleid. Deze week-ends zijn speciaal bestemd voor personeels-
hoofden, lijnfunctionarissen in grote ondernemingen en ondernemingshoofden van groeiende bedrijven.

Het eerste week-end begint op vrijdag 26 maart, 15 uur en eindigt zaterdag 27 maart, 17 uur. De volgende week-ends zijn vastgesteld op 9/10 april, 23/24 april en 7/8 mei. Voor verdere inlichtingen of inschrijving wende men zich tot het Vervolmakingscentrum voor Bedrijfsleiding, Mrg. Ladeuzeplein 20, Leuven, tel. (016) 2 75 16.

Blijf bij!

LEES

E.-S.B.

N.V. PHILIPS' GLOEILAMPENFABRIEKEN EINDHOVEN

Ten behoeve van de CONCERNADMINISTRATIE
wordt gevraagd een

bedrijfseconoom of accountant (NIVA/VAGA)

Deze medewerker, die nauw met de bedrijfsleiding zal samenwerken, moet leiding geven aan werkzaamheden op het gebied van budgettering, kostenbewaking en berichtgeving. Hij zal daarbij ook contacten in het internationale vlak moeten onderhouden.

Gegadigden moeten een duidelijke belangstelling hebben voor de problematiek, welke samenhangt met de automatisering van de informatieverwerking.

Brieven met gegevens betreffende leeftijd, opleiding en ervaring worden gaarne ingewacht bij de afdeling Personeelzaken, Willemstraat 20, Eindhoven, onder ESB 65046.

NILLMIJ

Voor jonge academici staan vele wegen open. Eén ervan leidt naar de NILLMIJ, een instelling, die door haar modern bedrijfsbeleid ook buiten de verzekeringswereld vele contacten onderhoudt.

De NILLMIJ heeft in haar organisatie plaats voor afgestudeerden in de

RECHTEN ECONOMIE WIS- EN NATUURKUNDE

Na een interessant en goed gesalarieerd traineeship volgt bij gebleken geschiktheid benoeming in een functie, die ruime perspectieven opent. Vooral voor hen, die behalve wetenschappelijke belangstelling een algemene bedrijfsinteresse hebben, biedt een carrière in het moderne verzekeringsbedrijf, met zijn vele aspecten, gunstige ontplooiingsmogelijkheden.

Voor een oriënterend gesprek, dat uiteraard geheel vrijblijvend is, kunt u zich d.m.v. een korte brief, vergezeld van uw curriculum vitae, wenden tot het hoofd Personeelszaken van onze maatschappij.

STADHOUDERSPLANTSOEN 214, 'S-GRAVENHAGE, TEL. (070) 51 46 51, BRIEVEN POSTBUS 14

NILLMIJ

Accountantskantoor T. Keuzenkamp

vraagt voor zijn kantoor te 's-Gravenhage

jong accountant

met academische of N.I.v.A.-opleiding.

Brieven te richten aan het kantooradres:

Plaats 19, 's-Gravenhage.

Maak gebruik van de rubriek

„VACATURES”

voor het oproepen van sollicitanten voor leidende functies. Het aantal reacties, dat deze annonces ten gevolge hebben, is doorgaans uitermate bevredigend. Begrijpelijk: omdat er bijna geen grote instelling is, die dit blad niet regelmatig ontvangt en waar het niet circuleert!

MARKETING- FUNCTIONARIS

Voor een van onze relaties, een middelgroot expansief bedrijf, producent van een groeiend assortiment merkartikelen voor de frisdrankenmarkt, zoeken wij een marketing-functionaris.

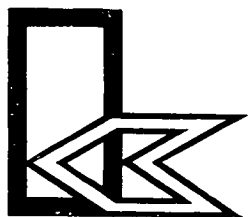
Deze onderneming heeft door de grote groei primair aandacht moeten besteden aan de uitvoering van de verkoop en wenst nu de -incidenteel ontplooiende- marketing-activiteiten gericht bij de aan te trekken marketing-functionaris onder te brengen.

Voor deze functie ligt aanvankelijk het zwaartepunt bij de verwerking en interpretatie van de gegevens over de markt en de verkoopprestaties; daarnaast zijn verdere groeimogelijkheden voorzien.

Onze opdrachtgever denkt voor de vervulling van deze vacature aan de volgende eisen:

- * leeftijd 28-34 jaar
- * een concrete ervaring van 3-5 jaar met soortgelijke werkzaamheden in de consumentenmarkt
- * een redelijke basisopleiding, waarnaast kennis van statistische technieken en commerciële bedrijfseconomie een noodzaak is.
- * creatieve kwaliteiten, gekoppeld aan het vermogen om adviezen en suggesties in teamverband te realiseren.

Dat deze veelvragende werkring goed gehonoreerd zal worden, spreekt welhaast vanzelf.

Zij die menen voor deze functie in aanmerking te komen, worden verzocht eigenhandig geschreven brieven met volledige inlichtingen en vergezeld van een recente pasfoto te zenden aan ons adres Mathenesserlaan 247 te Rotterdam.

Op de enveloppe vermelden: MF

Volledige geheimhouding is verzekerd; telefonische inlichtingen worden niet verstrekt.

ECONOMISCH ADVIESBUREAU DRS H. KALKHOVEN

B

Bent u attent op de B van Bedrijfszekerheid?

Betrouwbaarheid van verlichting wil zeggen: geringe storingskans, blijvend goede verlichting en lange levensduur. Deze factoren zijn afhankelijk van lamp, armatuur en voorschakelapparaat, een eenheid waarbij elk detail belangrijk is. Zo zijn constructie en materiaalkeuze van de elektroden van grote betekenis, niet slechts voor de goede werking van de „TL”-lamp, maar ook voor blijvende kwaliteit gedurende de gehele levensduur. Daarom moet de elektrodenconstructie met de uiterste zorg gebeuren. **Neen - u kunt niet iedere „TL”-lamp op de juiste elektrodenconstructie controleren. Maar u kunt wel zekerheid hebben. Met Philips bedrijfsverlichting.**

Philips „TL” verlichting voldoet aan AL deze eisen:

- **Hoog rendement** door aan elkaar aangepaste constructie van lampen, armaturen en voorschakelapparaten.
- **Blijvend goede lichtopbrengst** door juiste samenstelling en korrelgrootte van het fluorescentiepoeder.
- **Grote bedrijfszekerheid** door precieze elektrodenconstructie en materiaalkeuze.
- **Minimale wattverliezen** door exacte dimensionering van de voorschakelapparatuur.
- **Volkomen aanpassing** aan elke bedrijfs-situatie door weldoordachte differentiatie.

Het bijzonder instructieve boekje „Praktische wenken voor Bedrijfsverlichting” is ook voor uw bedrijf gemaakt. Het wordt u per omgaande toegezonden na aanvraag bij Philips Nederland n.v., Afd. Bedrijfsverlichting 6, Eindhoven.

PHILIPS

BEDRIJFSVERLICHTING

43032

Accountantskantoor T. Keuzenkamp

vraagt voor zijn kantoor te 's-Gravenhage

een gevorderd assistent

een academische opleiding volgend of studierend voor de N.I.v.A. diploma's. Met studiewensen wordt rekening gehouden. Het kantoor kent een regeling voor vergoeding van studiekosten.

Brieven te richten aan het kantooradres:

Plaats 19, 's-Gravenhage.

HET LANDBOUW-ECONOMISCH INSTITUUT
vraagt voor de afdeling Algemeen Economisch Onderzoek:

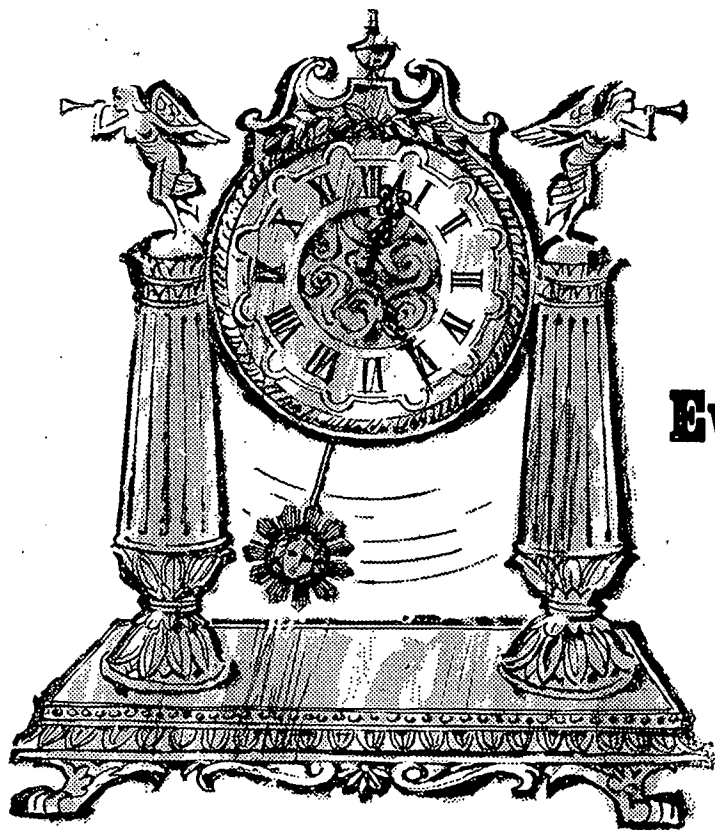
WETENSCHAPPELIJK MEDEWERKER

De voorkeur wordt gegeven aan academici met enige jaren ervaring op het gebied van economisch en econometrisch onderzoek.

Maximum maandsalaris f. 2.080,—.

Tot het werkkterrein van de afdeling Algemeen Economisch Onderzoek behoren onderzoekingen met betrekking tot vraag en aanbod van landbouwprodukten, in- en outputrelaties, marktstructuur, internationale handel, financieringsvraagstukken e.d.

Brieven met volledige inlichtingen naar Conradkade 175, Den Haag.

Evenwichtigheid...

Evenwichtigheid en stabiliteit zijn vitale waarden voor een onderneming. Blydenstein-Willink handhaaft ze met strenge hand. Door een gezonde variatie in de produkten. Door serieuze kwaliteitsnormen voor al die produkten. En door

integratie van de produktiefasen: spinnerij, weverij, tricotage, finishing en drukkerij. Blydenstein-Willink maakt alom bekende stoffen voor sportkleding, werkkleding, foundations, overhemden, gordijnen en voeringen. Wist u dat BW tegen-

woordig zeer actief is op het terrein der synthetische vezels? Het bedrijf groeit veilig en gestaag. Het heeft zich bij zijn afnemers een onwankelbare naam verworven, gebouwd op zorgvuldigheid, vooruitstrevendheid en correctheid.

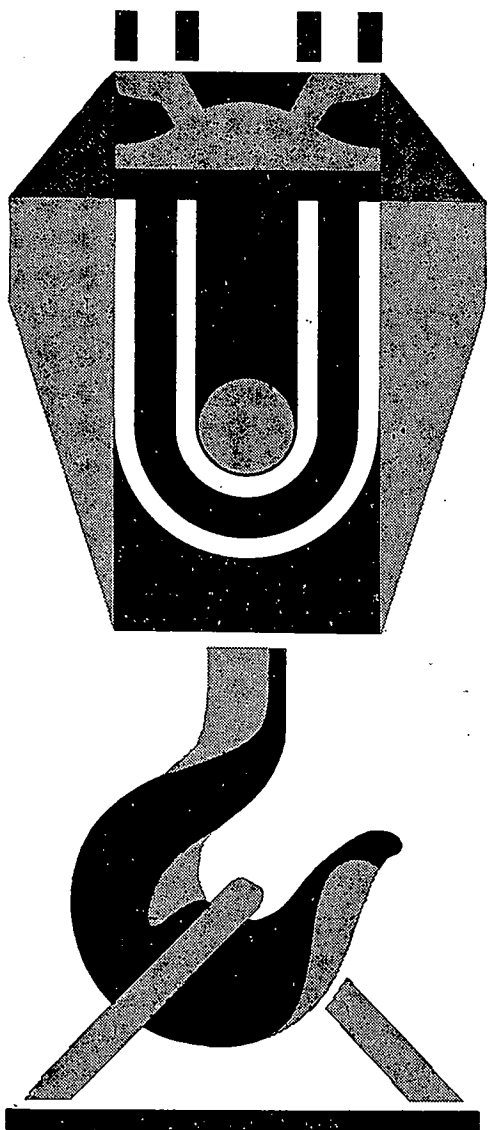
Blydenstein-Willink n.v.

Enschede, Lonneker, Winterswijk, Ter Apel, Wychen

VOORJAARSBEURS

+ BOUW EN TRANSPORT

UTRECHT · 8 T/M 16 MAART 1965 · 9-17 UUR
(zondag gesloten)

De Voorjaarsbeurs 1965 zal de grootste beurs zijn ooit in Nederland gehouden. Tezamen meer dan 105.000 m² netto expositie-oppervlak incl. het nieuwe V.N. terrein. Zij omvat een internationaal aanbod in de volgende sectoren:

BOUW

- werktuigen, materieel en transportmiddelen voor bouw, wegen-, water- en mijnbouw en grondverzet
- bouwmaterialen en onderdelen

INTERN TRANSPORT

- transportmiddelen voor haven- en overslagbedrijven, industrie, openbare diensten en algemene toepassing
- magazijninrichtingen

VERWARMING

- machines en apparaten voor verwarming, luchtbehandeling en stookinrichtingen
- aardgasapparatuur

VERBRANDINGSMOTOREN, POMPEN, COMPRESSOREN, TOE- LEVERINGSMATERIAAL

GEBRUIKSGOEDEREN

- elektrische huishoudelijke apparaten, verwarmings-, kook- en koelapparaten, verlichtingsartikelen, huishoudelijke verwarmings- en kookapparaten voor gas-, kolen- en olieverbruik, sanitaire artikelen, installatiematerialen, handgereedschappen
- huishoudelijke artikelen • glas, kristal, aardewerk, porselein • couverte artikelen, luxe hout- en metaalwaren, kunstnijverheid, bijou-
terieën • relatiegeschenken, souvenirs, toegiftartikelen • rokers-
benodigdheden • goud, zilver, uurwerken • koffers en lederwaren
• foto- en filmartikelen, optiek • speelgoed, feest- en kerstartikelen,
sportartikelen • parfumerieën, cosmetica, toiletartikelen • etalage-
en reclameartikelen.

ENIGE BIJZONDERHEDEN

Voordelige gecombineerde reis/entreekaartjes zijn op de stations verkrijgbaar • busdienst naar Croeselaan, V.N. terrein en Vredenburg v.v. via het centraal station Utrecht • voor groepen van 20 personen en meer 50% reductie.

Sluit uw verzekering bij de

Algemeene Friesche Levensverzekering-Maatschappij

VEREENIGING VAN LEVENSVERZEKERING EN LIJFRENTEN

„De Groot-Noordhollandsche van 1845”

Algemeene Friesche Schadeverzekering-Maatschappij N.V.

LEEWARDEN, BURMANIAHUIS

AMSTERDAM, VAN BRIENENHUIS

ROTTERDAM - DEN HAAG - UTRECHT - GRONINGEN - HENGELO - HAARLEM - ARNHEM

Efficiency

bespoedigt

Uw contacten

met gegadigden

★

Indien

Uw telefoonnummer

in Uw annonce

moet worden

opgenomen,

vermeld dan

tevens het

NETNUMMER

VEKEMANS en BERK ACCOUNTANTS (leden N.I.v.A.)

's-Gravenhage | Amsterdam
Nijmegen | Zwolle

vragen voor hun vestigingen te 's Gravenhage en Nijmegen

TWEE DOCTORANDI in de bedrijfseconomie

Aan ambitieuze mensen die de academische accountants-opleiding volgen, bieden wij een interessante werkkring, die de gelegenheid opent tijdens de studie praktische ervaring op te doen op een kantoor met een veelzijdige kring van relaties.

Behalve tijd voor het volgen van de colleges, wordt een vergoeding gegeven voor studie- en reiskosten.

Geïnteresseerden kunnen zich, onder opgave van personalia, schriftelijk wenden tot de heer J. Voorhorst, Koninginnegracht 49 te 's Gravenhage, die in een persoonlijk gesprek gaarne nadere inlichtingen zal verstrekken.